

Aasmund Olavsson Vinje (1818-1870)

Filosofiske spørsmål:
Ariane Schjelderup og Øyvind Olsholt
Sist oppdatert: 15. november 2003

Dette diktet er åpningen på Vinjes store reiseskildring Ferdaminne fraa Sumaren 1860. Boken er en skildring av mennesker og steder han møtte mens han vandret til fots fra Eidsvoll (han tok jernbanen fra Christiania (Oslo) til Eidsvoll) til Trondhjem. I dette åpningsdiktet beskriver han noen av de tanker og følelser som melder seg ved avreisen fra hovedstaden.

**Frå byen det berer.
Eg lyfter på hatt.
Gud veit no den dagen
når dit eg kjem att.**

**Far vel, hovudstaden!
i deg var det best:
der fann eg dei beste,
der lærde eg mest.**

**Lat sjå du som alltid
på folk helder styr!
for du er den karen
som temja kan dyr.**

**Men ufrisk i varmen
eg alltid deg fann.
Du er liksom tanken,
du elder din mann.**

**Og derfor til fjells
vil eg draga som døl,
og kjenningar finna
og gløyme meg sjølv.**

A. Spørsmål til diktet

- 1. Hva var det beste med hovedstaden ifølge Vinje?**

- 2. Hva tror du han mener med at byen holder styr på folk?**

- 3. Hvordan kan en by temme et dyr? Hva mener han med dette?**

- 4. Hvilke er etter din mening de fire viktigste ordene i fjerde vers? Hva sier ordene oss om Vinjes syn på byen?**

- 5. Hva vil han oppnå ved å dra til fjells?**

B. Finn boksmålsordet

I denne oppgaven skal du finne det tilsvarende bokmålsordet for det nynorske ordet som Vinje bruker i diktet (Vinjes ord står i parentes):

Frå byen det (berer) _____.

Eg (lyfter) _____ på hatt.

Gud veit no den dagen
når dit eg kjem (att) _____.

Far vel, hovudstaden!

i deg var det best:

der (fann) _____ eg dei beste,

der (lærde) _____ eg mest.

Lat (sjå) _____ du som alltid

på folk (helder) _____ styr!

for du er den karen

som (temja) _____ kan dyr.

Men ufrisk i varmen

(eg) _____ alltid deg fann.

Du er liksom tanken,

du elder din mann.

Og derfor til fjells

vil eg (draga) _____ som døl,

og (kjenningar) _____ finna

og (gløyme) _____ meg sjølv.

C. Finn synonymer

Synonymer er ord som betyr omtrent det samme som et annet ord. F.eks. er «toalett» et synonym for «do». Ordet du skal finne synonymet til står i parentes.

Frå (byen) _____ det berer.

Eg lyfter på (hatt) _____.

Gud (veit) _____ no den dagen
når dit eg kjem att.

(Far vel) _____, hovudstaden!

i deg var det (best) _____:

der (fann) _____ eg dei beste,
der lærde eg mest.

Lat sjå du som (alltid) _____

på (folk) _____ helder (styr) _____!

for du er den (karen) _____

som (temja) _____ kan dyr.

Men (ufrisk) _____ i (varmen) _____

eg alltid deg fann.

Du er liksom (tanken) _____,

du elder din mann.

Og derfor til fjells

vil eg (draga) _____ som døl,

og kjenningar finna

og gløyme meg sjølv.

Svar på spørsmålene og oppgavene

A. Spørsmål til diktet

1. Hva var det beste med hovedstaden ifølge Vinje?

At han der fant de beste (menneskene) og lærte mest.

2. Hva tror du han mener med at byen holder styr på folk?

På dette spørsmålet er det selvfølgelig ikke noe fasitsvar, men vi kan jo tenke oss at folk bor så tett i byen at man er nødt til å jenke og tilpasse seg for å klare å leve sammen. En annen forklaring kan gå på at en by er noe menneskene selv har skapt – i motsetning til naturen – og når mennesker lager noe, så lager de alltid regler for hvordan det skal brukes, f.eks. når vi lager et spill. (Kanskje en gammel by kan sammenlignes med et gammelt spill, f.eks. sjakk! Men hvis hensikten med sjakk er å vinne, hva er da hensikten med å bo i en by?)

3. Hvordan kan en by temme et dyr? Hva mener han med dette?

Han tenker kanskje på landsens mennesker som «utemmede dyr», som mennesker som ikke har lært å leve sammen med andre slik man lærer når man bor i en by. Kanskje ser han også at han selv var et slikt «utemmet dyr» første gang han kom til byen og at han ble temmet i den tiden han bodde i byen. (Vinje var selv født og oppvokst på bondelandet.)

4. Hvilke er etter din mening de fire viktigste ordene i fjerde vers? Hva sier ordene oss om Vinjes syn på byen?

De ordene som sier mest om Vinjes kritikk av byen i dette verset er: «ufrisk», «varmen», «tanken», «elder». De to første ordene henger sammen: varmen i byen gjør den ufrisk – og de to siste ordene henger sammen: han sammenligner byens virkning på mennesker med den virkning tanken har på et menneske; den gjør oss eldre (og klokere?).

5. Hva vil han oppnå ved å dra til fjells?

Han vil møte «kjenninger» for dermed å kunne glemme seg selv. Han synes altså å mene at byens ufriske varme og tankevisdom er noe som forhindrer ham fra å glemme seg selv. Han synes også å mene at det er vanskelig for ham å finne «kjenninger» i byen. Kanskje han følte seg litt annerledes enn alle de andre bymenneskene fordi han kom fra landet?

B. Finn bokmålsordet

Frå byen det (berer) *bærer*.
Eg (lyfter) *løfter* på hatt.
Gud veit no den dagen
når dit eg kjem (att) *tilbake*.

Far vel, hovudstaden!
i deg var det best:
der (fann) *fant* eg dei beste,
der (lærde) *lærte* eg mest.

Lat (sjå) *se* du som alltid
på folk (helder) *holder* styr!
for du er den karen
som (temja) *temme* kan dyr.

Men ufrisk i varmen
(eg) *jeg* alltid deg fann.
Du er liksom tanken,
du elder din mann.

Og derfor til fjells
vil eg (draga) *dra* som døl,
og (kjenningar) *kjente, bekjente*, finna
og (gløyme) *glemme* meg sjølv.

C. Finn synonymer

Andre svar kan selvsagt også tenkes her. Skulle det dukke opp mindre innlysende eller «merkelige» forslag til svar fra elevene, kan disse med fordel tas opp som en egen diskusjon i timen. Undersøk hva eleven mente med forslaget sitt.

Frå (byen) *staden* det berer.
Eg lyfter på (hatt) *hodeplagg, lue, caps, møsse*.
Gud (veit) *kjenner, er klar over, har kunnskap om* no den dagen
når dit eg kjem att.

(Far vel) *adjø, hadet, morna*, hovudstaden!
i deg var det (best) *flottest, finest, edlest, suprest*:
der (fann) *oppdaget* eg dei beste,
der lærde eg mest.

Lat sjå du som (alltid) *hele tiden, ustanselig, uavlatelig, uavbrutt, evig*
på (folk) *mennesker, innbyggere* helder (styr) *orden, system!*
for du er den (karen) *mannen, fyren*
som (temja) *oppdra, roe ned, tukte* kan dyr.

Men (ufrisk) *vammel, rå, kvalmende, ekkel, innestengt* i (varmen) *heten, den*
høye temperaturen
eg alltid deg fann.
Du er liksom (tanken) *ideen, forestillingen*,
du elder din mann.

Og derfor til fjells
vil eg (draga) *reise, bevege meg, forflytte meg, fare* som døl,
og kjenningar finna
og gløyme meg sjølv.

Filosofiske kimer

1. Vinje sier at de beste menneskene finnes i byen. Er du enig i dette? Er det noe bymennesker er flinke til som de som bor på landet ikke er så flinke til? Hva ville vært best: at alle mennesker bodde i byen eller at alle bodde på landet? Eller er det aller beste at det bor noen her og noen der? Hvor vil du helst bo? Hvorfor?

2. Vinje sier at han lærte mest av å bo i byen. I byen leste han mange bøker som de ikke hadde på landet og lærte seg bl.a. fremmede språk, historie og geografi. Men han lærte jo også en masse ting på bondegården der han vokste opp. Likevel sier han at han lærte mest i byen.

Hva synes du er det aller viktigste å lære seg i livet? Trenger du å gå på skolen for å lære deg dette? Hva er det viktigste med skolen? Hva er det minst viktige? Er det mulig å leve et liv uten å lære seg noenting? Hvordan skulle man leve slik at man slapp å lære noenting? Hadde du blitt lykkelig hvis du slapp å lære noenting?

3. Vinje snakker om byens «ufriske varme». Er det fordi menneskene bor så tett i byen at det blir ufriskt der? Eller fordi de er så travle hele tiden? Har du noengang følt at du vil bort fra andre mennesker? Hva er forskjellen på det å være sammen med andre mennesker og det å være alene i naturen? Hva er best – eller trenger vi begge deler?

4. Vinje vil til fjells for å treffe «kjenningar», folk som er som ham selv, folk som vet å sette pris på det naturlige og enkle. Men så sier han at han dermed kan «gløyma meg sjølv».

Glemmer vi oss selv når vi er sammen med mennesker vi liker og trives med? Når er du mest klar over deg selv:

- når du er sammen med voksne mennesker som du liker?
- når du er sammen med voksne mennesker som du ikke liker?
- når du er sammen med jevnaldrende som du ikke liker?
- når du er sammen med jevnaldrende som du liker?
- når du er alene?